

Winter

Maagdarmkanaalaandoeningen

Foto: René van Bokel

n Drs. Hans van Gils
In 1984 als dierenarts afgestudeerd in Utrecht.
Sinds 2000 Erkend Paardendierenarts.

De Hoefslag publiceert maandelijks een artikel waarin een veterinair onderwerp wordt behandeld. Deze artikelen zijn geschreven door de vijf Erkend Paardendierenartsen van Dierenartsenpraktijk Moergestel. Deze vijf paardendierenartsen werken vanuit een klassieke, reguliere geneeskunde en volgen de moderne ontwikkelingen op de voet. Elke paardendierenarts heeft zich vanuit eigen interesse in een of meerdere onderdelen van de veterinaire geneeskunde bekwaamd. De veterinaire werkzaamheden zijn op basis van die interesse verdeeld. Hans van Gils richt zich naast algemene paardeneeskunde op reproductie en interistische aandoeningen. Daarnaast heeft hij managementtaken. Info: www.dapmoergestel.nl

Hoewel wintertenen noch druipneuzen ziektebeelden zijn bij paarden, heeft de winterperiode wel degelijk invloed op de frequentie van een aantal aandoeningen. De kans op (luchtweg)infecties zoals griep of rhinopneumonie is groter als paarden op stal samengebracht zijn en intensiever contact hebben in een relatief minder frisse omgeving dan de wei. Dit artikel beperkt zich tot aandoeningen van het maagdarmkanaal, die ook vaak opspelen in de winterperiode.

TEKST: HANS VAN GILS • FOTO'S: ARND BRONKHORST

Over routinematig en preventief gebruik van wormmiddelen bestaat veel verwarring. Bij volwassen paarden spelen eigenlijk twee groepen wormen een rol: strongyliden en lintwormen. (Grote en kleine) strongyliden zijn rondwormpjes die als ze volwassen zijn wit of rood (de zogenaamde 'bloedwormen') van kleur zijn en één tot enkele centimeters lang. Vooral de grote strongyliden maken een trektocht tijdens hun larvale stadia door het lichaam, terwijl de kleine, ook wel cyathostominae genoemd, als larven alleen in de darm(wand) te vinden zijn. De volwassen stadia van beide leven vrij in de darm. De effecten van deze strongyliden kunnen variëren van conditieverlies en vermagering tot diarree en koliek. De andere groep, de lintwormen, staat zeker de laatste jaren nogal in de belangstelling. Deze wormen zouden invloed hebben op de darmbewegingen en zodoende een rol spelen bij allerlei vormen van koliek. Op dit moment loopt er aan de Faculteit Diergeneeskunde aan

de Universiteit Utrecht een onderzoek naar dit verband in Nederland.

Inhibitie

Als paarden uitloop of weidegang krijgen, is besmetting met wormen onvermijdelijk. Besmetting vindt plaats doordat met de mest uitgescheiden wormeieren zich ontwikkelen tot infectieuze larfjes die rechtstreeks (strongyliden) of via een tussengastheer, de grasmijt (lintwormen), met het gras opgenomen worden van de bodem. Alleen als het niet te koud is, kan de ontwikkeling tot besmettelijke larve plaatsvinden. Een wat hogere temperatuur in combinatie met vochtige omstandigheden is hiervoor ideaal. In het Nederlandse klimaat bouwt de infectiedruk zich op vanaf het voorjaar tot een piek in de nazomer. Bij de kleine strongyliden is bij larfjes een fenomeen bekend dat inhibitie heet, te vertalen als een soort winterslaap. Een deel van de larfjes zal dit fenomeen vertonen, terwijl de rest zich normaal tot volwassen wormpje ontwik-

kelt, dat ook gaat voortplanten door middel van wormeitjes. Deze geïnhibeerde larfjes kapselen zich in in de darmwand, om daar stilletjes en zonder symptomen te wachten op wat komen gaat. Als in het voorjaar en de (na)zomer onvoldoende vaak of helemaal niet ontwormd wordt, zullen er heel veel larfjes ingekapseld worden. Als dan het stalseizoen begint, geven de meeste eigenaren in ieder geval een wormkuur, ook omdat zij weten dat op dat tijdstip de larven van de paardenhorzel bestreden behoren te worden. Het bekendste, effectiefste en veiligste middel hiervoor is nog steeds ivermectine, dat bijna 25 jaar geleden op de markt verscheen. Ivermectine werkt ook nog steeds prima op alle stadia van de strongyliden, behalve op de ingekapselde cyathostominae-larven. Door de rest van de strongyliden te doden, komt er bij de inhibitiestadia waarschijnlijk een biologisch wekkermechanisme op gang. Massaal kruipen de larfjes een paar weken na het ontwormen uit hun kapsel. Ze beschadigen hierdoor de darmwand zodanig dat het paard onvoldoende voeding uit de darminhoud kan opnemen. In extreme gevallen kunnen waardevolle eiwitten uit het bloed zelfs weglekken via de beschadigde darmwand, waarbij ook veel vocht verloren kan gaan. Dit uit zich in het beruchte beeld van lusteloosheid, zeer snelle vermagering en waterdunne diarree. Vooral bij jonge paarden komt deze aandoening, cyathostominose genaamd, voor, overigens ook door een andere stressfactor. Dus als een eigenaar in het najaar of in de winter veertien dagen na het ontwormen veel 'bloedwormen' in de mest vindt, is dit niet het gevolg van het onwerkzaam zijn van ivermectine, maar wel het gevolg van een enorme infectiegraad. Zeer waarschijnlijk is in de zomermaanden slecht of niet ontwormd. Bovendien lijkt het erop dat in dezelfde koppel het ene dier gevoeliger voor worminfecties is dan het andere.

Ontwormschema

Het ontwormschema voor paarden met weidegang is dus eigenlijk simpel; regel-

Om te voorkomen dat paarden te veel zand binnenkrijgen kan de eigenaar in plaats van op de grond het voer bijvoorbeeld aanbieden in een badkuip.

matig alle paarden uit een koppel tegelijk behandelen met een goed middel. Met ivermectine betekent dit elke acht tot tien weken, moxidectin elke twaalf tot veertien weken en pyrantel elke vijf weken. Moxidectin is bij juiste dosering veilig, behalve voor veulens jonger dan vier maanden. Gebruik per seizoen steeds hetzelfde middel om resistentieontwikkeling (on gevoeligheid voor het wormmiddel) te voorkomen. Wat de lintwormbestrijding aangaat, is het advies om een of twee keer per jaar een wormmiddel toe te dienen dat ook tegen lintworm werkt. Pyrantel zou in dubbele dosering effectief zijn, maar vooral praziquantel is een bewezen goed en veilig product hiervoor. Uw eigen dierenarts kan u over uw eigen specifieke situatie adviseren.

Zand

Grote delen van Nederland hebben zandgrond als bodem. Als het gras in het najaar opdraakt en de herfst en de winter veel neerslag kennen, nemen paarden buiten meer zand op dan gras. Dit heeft in eerste instantie geen uiterlijke gevolgen, maar het zand hoopt zich op de bodem van de grote blinde en dikke darm van het paard op, totdat er zoveel slijmvlies geprikkeld is dat de gevolgen niet uitblijven: vermagering omdat er te weinig voeding wordt opgenomen en er zelfs eiwit uit het bloed wegloopt, diarree omdat ook vocht niet vastgehouden kan worden en koliek door de verstoring van de darmbewegingen. Ook verstopping kan optreden door de ophoping van zand. Sommige paarden of pony's hebben sneller last dan andere die op hetzelfde perceel gehouden worden. Behandeling bestaat uit een injectie tegen de eventuele koliek, soms vochttoediening, zelfs per infuus en het verwijderen van het zand. Meestal gebeurt dit met laxerende paraffineolie of psylliumzaadje. In zeer ernstige gevallen moet dit soms via een operatie. Ook lijnzaadslobber, een oud, maar goed omhullend slijmerig goedje wordt wel gebruikt. De beste manier om geen problemen met zand te krijgen is om te voorkomen dat zand kan worden opgenomen. Helaas is dit praktisch gezien

Als paarden uitloop of weidegang krijgen, is besmetting met wormen onvermijdelijk.

onmogelijk als je op een zandgebied woont. Wel kan een eigenaar overwegen om wekelijks preventief de genoemde laxerende middelen bij te voeren en in ieder geval hooi buiten niet op de grond te voeren, maar bijvoorbeeld vanuit een badkuip.

Stro

Paarden zijn 's winters gevoeliger voor koliek, omdat eten vaak nog minder op de natuurlijke omstandigheden lijkt dan 's zomers met veel weidegang. In de natuur zijn paarden tweederde van een etmaal bezig met voedselname; op stal worden ze in de winter twee of drie keer gevoerd. Vroeger was het aanbieden van (ijs)koud water berucht. De dieren dronken dan ineens één of twee volle emmers leeg, wat kramptkoliek kon veroorzaken. Met de hedendaagse automatische drinkbakken zijn dit soort problemen eigenlijk zeldzaam geworden. Wel komt vooral op grotere pensionstallen en maneges verstoppingkoliek als een soort koppelaandoening steeds vaker voor. In verband met de intensieve arbeid worden paarden en pony's gehouden op een soort potstalbodem. Dagelijks worden de mest en wat nat stro verwij-

derd en één keer per week wordt rigoureuus de hele stalinhoud vervangen door een dikke laag fris geurig stro. De paarden doen zich tegoed aan dit stro en zijn de dag erop of soms nog sneller verstoppt. Gelukkig zijn dit soort verstoppingkolieken goed te behandelen met een pijnstillende injectie in combinatie met laxeerolie, maar ook hier geldt, voorkomen is beter dan genezen. Het tijdsbesparende systeem van mesten moet voor gevoelige dieren daarom misschien aangepast worden. Het verse strobed kan ook minder appetijtelijk gemaakt worden met onschuldige zaken zoals azijn of afwasmiddel.

Deze bijdrage heeft wat algemene achtergronden van maagdarmproblemen bij paarden en pony's in de winter gegeven. Het beste antwoord op specifieke vragen over de situatie bij u thuis op stal kan uw eigen dierenarts geven. <

In de volgende aflevering van Dierenartsenpraktijk Moergestel behandelt Hans van Gils merriebegeleiding anno 2005.